

SIMONE WEILOVÁ

**Traktát o zrušení
politických
strán**

premedia

Simone Weilová

**TRAKTÁT O ZRUŠENÍ
POLITICKÝCH STRÁN**

Z francúzštiny preložila Mária Vargová

Simone Weilová: Traktát o zrušení politických strán

www.premedia.sk, prvé vydanie

Copyright © Simone Weil, 1940

Preklad © Mária Vargová, 2016

Doslov © Ján Branislav Mičkovic, 2016

ISBN 978-80-8159-337-6

Slovo strana sa tu používa v tom význame, aký má na európskom kontinente. To isté slovo označuje v anglosaských krajinách celkom odlišnú skutočnosť, ktorá má korene v anglickej tradícii a je neprenosná. Poldruha storočia skúseností je toho dostatočným dôkazom. V anglosaských stranách existuje prvok hry a športu, ktorý je možný len v inštitúcii s aristokratickým pôvodom; v inštitúcii, ktorá začína ako plebejská, je všetko vážne.

Idea strany nebola v súlade s francúzskou politickou koncepciou z roku 1789, iba ak ako zlo, ktorému sa treba vyhnúť. Existoval však klub Jakobínov. Spočiatku šlo len o priestor na slobodnú diskusiu. To, čo ho zmenilo, nebol nijaký fatálny mechanizmus. Totalitnú stranu z neho urobil výhradne vojenský tlak a tlak gilotíny.

Boje frakcií v období teroru ovládala myšlienka, ktorú vynikajúco formuloval Tomski:

„Jedna strana je pri moci a všetky ostatné vo väzení.“ Totalitarizmus je tak na európskom kontinente dedičným hriechom politických strán.

Dedičstvo teroru na jednej strane a vplyv anglického príkladu na strane druhej ukotvili strany vo verejnom európskom živote. Skutočnosť ich existencie nie je v žiadnom prípade dôvodom na ich zachovanie. Len dobro je legitímnym dôvodom zachovania. Zlo politických strán však bije do očí. Ostáva preskúmať, či v nich jestvuje nejaké dobro, ktoré by prevážilo zlo a urobilo by tak ich existenciu žiaducou.

Lenže väčšmi zaváži otázka: Je v nich aspoň štipka dobrého? Nie sú azda čírym zlom či aspoň z väčšej časti zlom?

Ak sú od zlého, je isté, že fakticky aj prakticky môžu prinášať len zlo. Je to ako článok viery. „Dobry strom nemôže prinášať zlé ovocie, ani zlý strom dobré.“

V prvom rade však treba rozpoznať to, čo je kritériom dobra.

Môže to byť len pravda, spravodlivosť a na druhom mieste verejný úžitok.

Demokracia, moc väčšiny nie je dobrom. Je len prostriedkom na dosiahnutie dobra a považuje sa za účinnú či už právom alebo

neprávom. Keby sa namiesto Hitlera bola Weimarská republika striktno parlamentárnou a legálnou cestou rozhodla, že Židov umiestni do koncentračných táborov a že ich bude rafinovane mučiť až na smrť, nebolo by bývalo toto týranie ani o miligram legítimnejšie, než je to dnes. A niečo také nie je v žiadnom prípade nemysliteľné.

Legítimne je len to, čo je spravodlivé. Zločin a lož však také v nijakom prípade nie sú.

Náš republikánsky ideál naplno vychádza z pojmu všeobecnej vôle, za ktorý vďačíme Rousseauovi. Zmysel pojmu sa však skoro okamžite vytratil, pretože je komplexný a vyžaduje si zvýšený stupeň pozornosti.

Až na niekoľko kapitol je málo kníh takých krásnych, silných, jasnozrivých a jasných ako Rousseauova rozprava *O spoločenskej zmluve*. Hovorí sa, že len málo kníh malo taký veľký vplyv. Lenže v skutočnosti sa všetko udialo a aj sa deje tak, akoby ju nikto nikdy nečítal.

Rousseau vychádzal z dvoch samozrejmosťí. Jednej, že rozum dokáže rozpoznať a vybrať si spravodlivosť a prostý úžitok a že motívom každého zločinu je vášeň. A druhej, že rozum majú všetci ľudia rovnaký, zatiaľ čo vášňami sa poväčšine líšia. Ak teda každý uvažuje o nejakom všeobecnom problé-

me sám a vyjadří k nemu svoj názor a ak sa následne jednotlivé názory medzi sebou porovnajú, s najväčšou pravdepodobnosťou sa budú zhodovať v častiach, ktoré súvisia so spravodlivosťou a rozumom, a líšiť v nespravodlivostiach a omyloch.

Len na základe takejto úvahy možno pripustiť, že univerzálny *konsenzus* poukazuje na pravdu.

Pravda je jedna. Spravodlivosť je jedna. Omyly a nespravodlivosti sú nekonečne rozmanité. Tak sa potom ľudia zhodujú v spravodlivom a správnom a donekonečna sa rozchádzajú, keď ide o lož a zločin. Jednota je materiálna sila, a preto sa dá dúfať, že v nej existuje zdroj, ktorý urobí pravdu a spravodlivosť materiálne silnejšou než zločin a omyl.

Na to však treba nájsť vhodný mechanizmus. Ak je demokracia takýmto mechanizmom, potom je dobrá. Inak nie.

Vôľa k nespravodlivosti, spoločná celému národu nestála v Rousseauových očiach o nič vyššie – a v tomto mal pravdu – než vôľa k nespravodlivosti u jednotlivého človeka.

Rousseau si len myslel, že vôľa spoločná celému ľudu skutočne najčastejšie zodpovedá spravodlivosti, pretože jednotlivé vášne sa vzájomne neutralizujú a vyvažujú. Pre

túto jedínú pohnútku uprednostňoval všeobecnú vôľu pred vôľou jednotlivca.

Len tak je možné, že istá masa vody, hoci sa skladá z častíc, ktoré sa hýbu a jednodaj do seba narážajú, je dokonale pokojná, vyrovnaná a odráža vlastný, nepoškvrnený a pravdivý obraz predmetov. Dokonale ukazuje vodorovný horizont. Bezchybne hovorí o hustote objektov, ktoré do nej ponoríme.

Ak sa takým istým spôsobom spoja vášniví jednotlivci, ktorí majú sklony k zločinu a ku lži, do jedného, pravdivého a spravodlivého ľudu, potom je dobré, že ľud je suverénny. Demokratická ústava je dobrá vtedy, ak v prvom rade v ľude nastoľuje spomenuté štádium rovnováhy, a až následne sa stará o to, aby sa uplatnila vôľa ľudu.

Skutočný duch roku 1789 nespočíva v myšlienke, že niečo je správne, pretože to ľud chce, ale že v istých podmienkach má vôľa ľudu väčšie šance zhodovať sa so spravodlivosťou než ktorákoľvek iná vôľa.

Ak sa má aplikovať pojem všeobecnej vôle, je nevyhnutné splniť niekoľko podmienok. Dve z nich si zaslúžia osobitnú pozornosť.

Jedna predpokladá, že vo chvíli, keď si ľud uvedomí a definuje nejakú svoju vôľu, niet už žiadnej kolektívnej vášne.

Je celkom zjavné, že všetky Rousseauove úvahy sa stanú bezpredmetnými, len čo sa vyskytne kolektívna vášeň. Rousseau to dobre vedel. Kolektívna vášeň je takým neuveriteľne silným podnetom k zločinu a ku lži, že sa jej nevyrovná nijaká individuálna vášeň. Namiesto toho, aby sa zlé podnety navzájom neutralizovali, podporujú sa a dokážu tisícnásobne nabrať na sile. Tlak je priam neodolateľný, odhliadnuc od niekoľko málo svätých jednotlivcov.

Voda, ktorú rozhýbe prudký, dravý prúd, už neodráža predmety, nemá ani horizontálnu plochu a nedokáže informovať o ich hustote.

Nezáleží veľmi na tom, či sa rozvírila jedným prúdom alebo piatimi či šiestimi, ktoré do seba narážajú a vytvárajú víry. V oboch prípadoch je rovnako zakalená.

Ak krajinu zachváti čo len jedna kolektívna vášeň, celá krajina sa svorne nachádza v zločine. Ak ju rozdeľujú dve, štyri či päť alebo desať kolektívnych vášní, v krajine je viacero zločineckých bánd. Rozličné vášne sa vzájomne neneutralizujú, ako je to v prípade zrníčok prachu individuálnych vášní, ktoré sa stratia v mase; ich počet je príliš malý a sila každej z nich príliš veľká, než

aby sa mohli neutralizovať. Začína sa úporný boj. Vrážajú do seba v pekelnom rachote, ktorý znemožňuje čo len na sekundu začuť takmer nečujný hlas spravodlivosti a pravdy.

Ak existuje v nejakej krajine kolektívna vôľa, je pravdepodobné, že akákoľvek súkromná vôľa bude bližšie pravde a spravodlivosti než všeobecná vôľa, či lepšie povedané, jej karikatúra.

Druhou podmienkou je, že ľud má vyslovať svoju vôľu ohľadom problémov verejného života a nemá ísť len o rozhodovanie medzi jednotlivými osobami. A už vôbec nie o voľbu medzi nezodpovednými kolektívami. Medzi všeobecnou vôľou a takouto voľbou totiž nejestvuje nijaký vzťah.

Ak v roku 1789 došlo k tomu, že sa k slovu dostala všeobecná vôľa – hoci z nedostatku iných vízií sa prebral reprezentatívny systém – bolo to preto, lebo šlo aj o iné než len o voľbu. Všetko živé po celej krajine – a život v krajine vtedy naozaj vrel – sa usilovalo vyjadriť nejakú myšlienku prostredníctvom zošitov „prianí a sťažností“. Pri tejto spolupráci sa ľudia oboznámili s myslením svojich reprezentantov, ktorí zažili okolo seba dovtedy nevídanú zaniietenosť. Cítili, že krajina pozorne načúva ich slovám a žiarlivo strie-

hne, či presne sprostredkujú jej požiadavky. Istý čas – nie veľmi dlhý – boli skutočne jednoduchými orgánmi, ktoré tlmočili verejnú mienku.

Niečo také sa už nikdy nezopakovalo.

Už aj tento samotný text ukazuje, že doteraz sme nikdy nepoznali niečo, čo by sa hoci len z diaľky podobalo na demokraciu. V tom, čo my takto pomenúvame, nemal ľud nikdy príležitosť ani prostriedky vyjadriť svoj názor na akýkoľvek problém verejného života; a všetko, čo nespadá do záujmov jednotlivcov, je vydané napospas kolektívnej vášni, ktorá sa systematicky a oficiálne povzbudzuje.

Samo používanie slova demokracia a republika núti nanajvýš pozorne preskúmať nasledujúce dva problémy:

Ako skutočne umožniť ľuďom, ktorí tvoria ľud Francúzska, vyjadriť niekedy názor na veľké problémy verejného života?

Ako zabrániť, aby v období, keď ľud odpovedá, nekolovala medzi ním nijaká kolektívna vášeň?

Ak vynecháme tieto dva body, zbytočne hovoríme o republikánskej legitímnosti.

Nájsť riešenia nie je jednoduché. Pri pozornom skúmaní je však zrejmé, že akékoľ-

vek riešenie predpokladá najprv zrušenie politických strán.

Hodnotenie politických strán podľa kritérií pravdy, spravodlivosti, verejného blaha znamená začať rozpoznávaním ich podstatných kritérií.

Môžeme vymenovať tri:

Politická strana je strojom na výrobu kolektívnej vášne.

Politická strana je organizácia postavená tak, aby dokázala vykonávať kolektívny tlak na myslenie každej ľudskej bytosti, ktorá je jej členom.

Prvým a v skutočnosti aj jediným účelom každej politickej strany je jej vlastný rast, a to bez akýchkoľvek obmedzení.

Na základe týchto troch hlavných znakov je každá strana už v zárodku a v zámere totalitná. Ak taká v skutočnosti nie je, tak len preto, že ostatné strany okolo nej nie sú o nič menej totalitné.

Tieto tri hlavné znaky sú skutočnými a jasnými pravdami pre každého, kto sa kedy priblížil životu v strane.

Tretí znak možno zaradiť k istému fenoménu, ktorý vzniká všade, kde kolektív ovláda mysliace bytosti. Ide o obrátený vzťah medzi

účelom a prostriedkom. Všetko, čo sa väčšinou považuje za účel, je všade a bez výnimky vo svojej prirodzenosti, z definície, vo svojej podstate a celkom zjavne len a len prostriedkom. Mohli by sme citovať toľko príkladov, koľko sa nám zachce, a to zo všetkých oblastí. Peniaze, moc, štát, veľkosť národa, hospodárska produkcia, univerzitné diplomy; a mnohé ďalšie.

Len dobro samé je účelom. Všetko, čo sa týka skutkov, spadá do oblasti prostriedkov. Lenže kolektívne myslenie nie je schopné povzniesť sa nad oblasť skutkov. Je to totiž zvieracie myslenie. Pojem dobra mu slúži akurát na to, že sa jednoducho mylí a považuje ten či onen prostriedok za absolútne dobro.

Tak je to aj so stranami. Strana je v princípe nástrojom, ktorý má slúžiť istej koncepcii verejného dobra.

Platí to dokonca aj pre tých, ktorých viažu záujmy nejakej sociálnej kategórie, pretože vždy ide o nejakú koncepciu verejného dobra, na základe ktorej by mohlo dôjsť k zosúladieniu verejného dobra a uvedených záujmov. Lenže táto koncepcia je nanajvýš vágna. Platí to bez výnimky a prakticky bez stupňa rozlišovania. Najmenej stabilné strany i tie najväčšími organizované sú si, pokiaľ